

Висновки. Виразний процес медіатизації юридичної інформації супроводжує юридизація загально-вживаної мови і мови медіа. Це потребує уваги з погляду лінгвістики, яка фіксує динамічні процеси в лексико-семантичному, лексико-граматичному розвитку офіційно-ділового дискурсу, його варіюванні залежно від професійного спеціалізованого «фрагмента» дійсності, який він покриває.

Інформаційна спільнота актуалізує нові ціннісні концепти, актуалізує міждисциплінарні зв'язки, зокрема із психологією, фінансовою, економічною сферами, комунікативістикою в широкому її розумінні. А це змінює мову ЗМІ.

Перспективи дослідження медіатизації юридичного дискурсу пов'язуємо з розробленням теоретичних і практичних завдань удосконалення юридичної освіти, зокрема пов'язаної зі стилістикою офіційно-ділової практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуреева, А.Н. (2017). Междисциплинарность теоретических концепций в российских и зарубежных исследованиях процесса медиатизации. [В:] *Медиаскоп. Вып. 4.* – URL: <http://www.mediascope.ru/2388>
2. Єрмоленко, С.Я. (2004). Мова преси. [В:] *Українська мова. Енциклопедія. 2-ге вид., випр. і доп.* Київ, 2004. С. 352.
3. Мамич, М.В. (2015). *Вербальний контент журналу «Жінка» в аспекті лінгвокультурології та медіастилістики.* Одеса, 528 с.
4. Медіатизація [Електронний ресурс]. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Медіатизація_медійна

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ВАПУ – Вісник Асоціації правників України. – URL: <https://uba.ua/ukr/digest/2006/>

УДК 811.111:81'373

DOI:10.32626/2309-9771.2019-50-113-117

Людмила Марчук

*доктор філологічних наук, професор, професор, завідувач кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, Україна)
e-mail: lyudmylamarchuk60@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9022-2103*

Ольга Копусь

*доктор педагогічних наук, професор, перший проректор з навчальної та навчально-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (Одеса, Україна)
e-mail: olga_kopus@ukr.net
ORCID: 0000-0003-1235-2997*

СИМВОЛІКА ЯК МЕТАФОРИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ ТА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ НАВКОЛИШНЬОГО СВІТУ

У статті розглядаємо метафоричний метод концептуалізації довкілля як основний для сприйняття та розуміння людиною. Концептні перенесення між окремими підструктурами мови формують загальну понятійну систему знань людини, яка стосується основних етнокультурних символів. Під метафоричним кодом розуміємо метафору сталу, відому й семантично прозору, яка функціонує в певній етноспільноті.

Ключові слова: метафора, метафоричний код, метод, етнокультурний символ, концепт.

Liudmyla Marchuk, Olga Kopus. Symbolism as a metaphorical perception and verbalization of the outside world

In the article the metaphorical method of conceptualizing the environment as the main for human perception and understanding is researched. Conceptual transferences between separate substructures of language form a common conceptual system of human knowledge that relates to the main ethnocultural symbols. We specify the metaphor of constant, known and semantically transparent, which functions in a certain ethno-community as the metaphorical code. The purpose of the article is to reveal the influence of postmodern motives and moods prevailing in modern society on the material of women's novels and to demonstrate metaphorical models-symbols that prevail in postmodern Ukrainian texts. The main research method is the discourse-sociolinguistic approach; symbolism

is distinguished by ethnographic analysis, using discourse analysis to determine the relevant context. We refer to the text as a statement, as a component of communication, on the basis of which we formulate certain statements about its authors. Thus, the source base of the study is an indicator of the phenomena – symbols, and the authors and the main heroes of the texts – carriers of verbalized specific perception of the environment. We conclude that the correlation of the image, symbol and metaphor can be represented as a coordinate system, the central point of which is the image, the vertical dimension is the symbol, and the horizontal – the metaphor. The image is syncretic in nature, but to understand it requires verbalization and concretization, which are carried out through symbolization and metaphorization. Symbol is a field of the main cultural meanings. Metaphor is the principle of combining all elements of reality into a single picture. In this case, the development of a holistic picture of the world is realized through the mechanism of transfer and simulation.

Keywords: *metaphor, metaphorical code, method, ethno-cultural symbol, concept.*

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю тлумачення новітньої ситуації, яка з'явилася як в сучасній філософії, так і в соціології, лінгвістиці – вплив постмодерних мотивів і настроїв, що панують в сучасному суспільстві. У цьому ракурсі символічна метафора може бути розглянута як ключ до філософії постмодернізму як специфічної форми світосприймання, яка відома як постмодерна чуттєвість, що опирається на принцип «поетичного мислення» М. Гайдеггера.

Саме такий принцип мислення вербалізується через метафоричну есеїстку, що відображає основні ментальні символи, властиві суспільству на певному етапі розвитку (початок ХХІ століття), і відбиває особливості авторського індивідуального стилю.

Гайдеггер тлумачить такі феномени: а) сенс (смысл) – здатність явища впливати на існування суб'єкта (не на свідомість, оскільки смисли несвідомі, не на суб'єкт (онтичний, емпіричний суб'єкт як сукупність визначених смислів), а саме на буття, існування). Дослідник зазначає: «Для мислителя вислів, “я існую” означає не просто те, що я “є в наявності”, але і те, що я повинен “себе існувати”; я не лише живу, але і повинен “вести” своє життя. Екзистенція є особливим родом буття, а саме “буття, підвладне самому собі” [Heidegger M. 1986, с. 241]. Екзистенція – це таке суще, яке на відміну від каміння, рослин чи тварин, в якийсь спосіб відноситься до самого себе. Воно не просто “є”, “є присутнім”, але знаходить себе “ось тут”. І тільки тому, що воно володіє цією здатністю самознаходження, перед ним відкривається увесь горизонт турботи і часу. Звідси екзистенція – не просто наявність, але самореалізація, рух. Людське тут-буття можна зрозуміти, лише виходячи із сенсу його самореалізації, – а не поставивши його перед собою на зразок наявного предмета. Тому М. Гайдеггер через справжнє і несправжнє існування як два ступені особистісного буття будує своє розуміння особистості, яка наділена відчуттям власної неповторності, індивідуальності та усвідомлення власної скінченності» [Шевченко 2009]; б) подія – «атом сенсу», одиниця буття сенсу; в) історичність як особливий вид змісту. Подія вважається «історичною», якщо вона з часом не втрачає свого значення, впливає на людей не залежно від того чи люди усвідомлюють її значущість і чи взагалі проінформовані про цю подію.

Гайдеггерову думку надихали три таємниці: буття, час і мова.

Розуміння, за Гайдеггером, це не стільки результат тлумачення, скільки його безпосередня умова. Розуміння має привести до повного ототожнення авторських інтенцій під час створення тексту.

«...Жодне пояснення не повинно задовольнятися тим, що витлумачить сутність справи з тексту, – воно, зовсім тим не вихваляючись, зобов'язано прикласти до нього і дещо своє. Такий додаток людина далека від цього, яка приймає за зміст те-то і те-то, завжди відчуває як дещо додане в текст з боку того, хто тлумачить цей текст, і, претендуючи на своє право судити, критикує його. Проте справжнє тлумачення ніколи не розуміє його краще, ніж автор, – але тільки розуміє його по-іншому. І необхідно тільки, щоб це інше зачіпало те ж саме, не проходило мимо того, до чого йде думкою пояснювальний текст» [Heidegger 1977, s. 213–214].

У зв'язку з цим вивчення метафори, яка є найважливішим концептуальним засобом і центром своєрідної організації постмодерних текстів, може дозволити глибше осягнути смисл сучасного сприйняття та вербалізації довкілля. Під метафоричним кодом розуміємо метафору сталу, відому й семантично прозору, яка функціонує в певній етноспільноті. Мета статті – виявити вплив постмодерних мотивів і настроїв, що панують в сучасному суспільстві на матеріалі жіночих романів та продемонструвати метафоричні моделі-символи, що панують в постмодерних українських текстах. Основним методом дослідження є дискурс-соціолінгвістичний підхід; символіку виділяємо шляхом етнографічного аналізу, за допомогою дискурс-аналізу визначаємо релевантний контекст. До тексту ставимося як до висловлення, як до компоненту комунікації, на основі якого формулюємо певні ствердження щодо його авторів.

Голографічна природа метафори, яку створила І. В. Полозова [Полозова 2003], забезпечує її властивість породжувати образи й ланцюги асоціацій. Голографічна модель, яка тлумачить метафору як результат інтерференції (взаємодії) хвильових фронтів, може бути узагальненою концепцією щодо теорії взаємодії.

Метафора взаємодіє із символами і архетипами, які трактуємо як голографічні явища більшого масштабу. Метафори є вираженням того ж типу зв'язків, що і символи, які віддзеркалюють смислові й структурні відношення між різними рівнями буття. Голографічна модель здатна представити метафори як образи, що лежать в основі людської свідомості й усієї культури, та символи. За О. Селівановою, на відміну від метафори, яка є знаковим підґрунтям виникнення символу, він не займає предикатної позиції, а виражає загальну ідею подійного характеру, тобто уособлює цілу ситуацію, є дейктичним, а не атрибутивним, не відноситься до сфери семантики, а швидше до фонових знань, до культурної, а не мовної компетенції. На відміну від образу, символ – це образ в аспекті знаковості. Символ не тотожний образу. Смысл символу не можна розшифрувати простим зусиллям розуму, він існує в колективній свідомості певної культурної групи, зокрема, й етносу, в готовому вигляді й вилучається у разі потреби. На думку Ю. Лотмана, символ ніколи не належить до одного синхронічного зрізу культури – він завжди пронизує його по вертикалі, виходячи з минулого та йдучи в майбутнє. У цьому схожість символу із міфом, який також занурює кожне явище до стихії першоджерел і подає таким чином цілісний образ світу. Однак не всякий символ виходить із міфу, а якщо його джерелом і є міф, то він переходить у символ у сфері культурного зрізу. Символ, на відміну від алегорії, яка розпізнається будь-ким, є знаком, що вільно розпізнається лише «своїми» (етнічною й культурною спільнотою, елітою) і служить засобом їхнього згуртування, у чому виявляється його комунікативна специфіка [Селіванова 2006, с. 537].

Нас зацікавила символіка як специфіка створення ментальних образів у постмодерних жіночих текстах.

Наприклад, одна з героїнь О. Слоновьовської завжди звертається на «Ви» до всіх. Займенник Ви в романі «Загублені часом» є символом відчуження, відокремлення від натовпу: «–«Ви» – це щит. Сваритися з тим, хто вам каже «ви» чи пліткувати про цю людину – неможливо. «Викати» ще в старших класах навіть шкільним друзям мене бабуся навчила. Ніколи ж не вгадаєш, хто перед тобою: вдаваний друг чи справжній» (О. Слоновьовська).

Дослідниця кольорів у поезії Наталія Науменко створила таку таблицю співвіднесення кольору/ознаки руху/психологічного стану в поетичних творах (так би мовити, універсальна таблиця кольорів) [Науменко 2005, с. 49–50].

Колір	Ознака	Рух	Психологічний стан
Чорний	Твердість, стриманість	Кружляння	Марність, метушливість
Білий	Холодність, гострота	Спрямування вгору	Тремтіння, застиглість
Червоний	Бурхливість, нестримність	Колообіг крові	Жагучість
Зелений	Плавність, урівноваженість	Хвилеподібний	Спокій
Синій	Безмежність Всесвіту	Нерухомість	Уся гама почуттів

У художньому ідіолекті постмодерністів колористична стихія обіймає народнопоетичну й індивідуально-авторську символіку, яка враховує загальнокультурний та історичний досвід, національні й світові традиції. Кольороназви надзвичайно збагачують художній ідіосвіт, виступаючи складовим компонентом численних образних – метафоричних тощо конструкцій: «На березі річки **зеленочуба** трава» (С. Талан); «Безмовні птахи черкнули крильми **сизу** вологість над головою, прогортаючи собі високі кола в квітневе небо» (Л. Голота); «Здається, цієї весни я навчився годувати своє охляле тіло сонцем, запахами квітучої абрикоси, спогляданням **зелених сердець тюльпанів**, що одного ранку тонко задзвонили **червоними і жовтими келихами квіток**, розчуливши мене до очної свідомості» (Л. Голота).

На основі лінгвістичних і психолінгвістичних досліджень установлено, що найчастотнішими в художніх текстах є кольоропозначення *чорний*, *червоний* і *білий*. Лексеми, що номінують кольори, стають джерелами національно-культурної інформації, репрезентантами певної ментальності, мовної картини розмаїтого світу цього народу. Наприклад, портретний опис старої гуцулки: «В кінці торговельних рядів на яскравому кольоровому килимі розклала зілля, насіння та скляночки з якимись напоями стара гуцулка. Вбрана так цікаво і небуденно, що її було видно здалеку. Старовинні гуцульські строї – довга кольорова спідниця, підперезана яскравою крайкою, вишита великим хрестиком **чорно-біла** сорочка, зав'язана під старою зморщеною шиєю кутасиками **чорного** кольору. На сорочці – **червоний** сердак, який за кольором не пасував до її віку. І що найбільше кидалося у вічі – це намисто із великої кількості коралів, що лежало на її плоских грудях ма-

ленькою **червоною** плахтиною, закриваючи вишивку сорочки. На вказівному пальці була каблучка з великим **чорним** каменем. На голові **червоно-чорна** хустка, зав'язана назад косинкою. І ще один виразний елемент її гардеробу – **яскраво-червоні** чоботи» (Л. Когут).

Символіка кольору завжди відігравала важливу роль у житті кожного народу. Вона трапляється в міфології, народних обрядах, богослужінні, мистецтві, національних ідеалах краси і гармонії, емблемах, геральдиці тощо. «Смерть **червона**, смерть **чорна**, смерть **біла** з'єднують над жіночими головами сталеві кісся, і під тим – вже не небесним, а смертним полотном йдуть і йдуть українки двадцятого століття, шепочучи своїм, ще не народженим дітям казки власного народу, наче заклинаючи про допомогу Котигорошка, Кожум'яку, Семірозума, Вернидуба, Побивана...» (Л. Голота).

У сучасних текстах подибуємо власне і невласне назви білої барви. Автори, вдало поєднуючи власне і невласне назви білого кольору, творять певну емоційну забарвленість контекстної ситуації. Простежимо, як змінюється семантика епітета **білий**: «У рушниковій чалмі і в **білій** сорочці на голому тілі сиділа в кріслі й пила чай, підібгавши під себе **мармурові** ноги...» (Л. Голота).

Людська свідомість вирізняє те, що ближче до духовної культури народу, його національних святинь. Наприклад, вишневий колір. Вишневий тісно пов'язаний ще з одним ритуальним українським деревом – вербою /Вербна неділя/: такий колір давав відвар кори верби або берези з додаванням попелу. «Між середульшим і підмізінними пальцями кругліла крапля крові, й Зоя, задивившись, як набігає, а потім сочиться **вишневою доріжкою** до зап'ястя сльоза з її душі, обернулася лицем до клена, сподіваючись, що його потріскані губи похукають на її уразу. Притулила долоню до кори, якраз біля вологої доріжки кленового соку – так, наче змішали вони з деревом свою кров і прийняли присягу побратимства: разом стояти на смерть, щоб там не було. А що має статись?..» (Л. Голота). Одночасно авторка коментує червоний колір: «Мамуся, прощаючись, клала свою легеньку долоню на Зоїну щічку, і **червоний** камінь у її персні вигравав **загулюю кров'ю чи терпким соком** перезрілого кизилу» (Л. Голота). За шкалою кольорів [Автандилов 1962] червоний колір має аж чотирнадцять відтінків : дуже блідо-червоний, блідо-червоний, світло-червоний, червоний, темнувато-червоний, темно-червоний, чорнувато-червоний / одна семантична лінія/; дуже блідо-червоно-оранжевий, блідо-червоно-оранжевий, світло-червоно-оранжевий, червоно-оранжевий, темнувато-червоно-оранжевий, темно-червоно-оранжевий, чорнувато-червоно-оранжевий. ВТССУМ тлумачить червоний колір «1. Який має забарвлення одного з основних кольорів спектра, що йде перед оранжевим, кольору крові та його близьких відтінків /темно-рожевий та ін./ 2. Який стосується революційної діяльності, пов'язаний із радянським соціалістичним ладом. 3. Уживається як складова частина деяких ботанічних, зоологічних, технічних, хімічних та інших назв термінів. 4. У значенні червоний /застаріле червінець, гроші» [ВТССУМ 2004, 1089].

Колір завжди був промовистим символом соціального статусу. Таким він залишається і зараз: **білі халати лікарів, чорні мантії суддів** тощо. Не випадково виникло словосполучення **білі комірки** (англ. *whitt collar* – букв. **білий комірець**), семантична калька з американського «службовець». Це і голубий колір крові, який зазначає вищий соціальний статус чи походження: «-Потерпи, будь тихо, Кінг. Ти ж **блакитної** крові, розумнику мій» (Л. Голота).

Непопулярними в українському фольклорі є такі назви: фіолетовий, кремовий, бежевий, оскільки ці прикметники були запозичені з французької і польської мов зовсім недавно /бежевий у XX столітті/. Оранжевий колір також траплявся рідко, проте після певних подій /оранжевої чи помаранчевої революції/ цей колір завоював позиції в українській мові. Подекуди колористичні епітети домінують в художній структурі окремого мікрообразу, метафоризуючись, а часом набуваючи оксиморонного значення, орієнтованого на взаємодоповнювальний чи навіть контрастний колір. «**Білі** бурунці сніжної курії побігли степом, набираючись зростом, і двома вихорами вкрутилися в тітчину сумирну учту і в нашу ватагу, що шаленіла од чуттєвих пристрастей життя. І даремно ті, що витали над нами, хотіли рівноваги між любов'ю і смертю» (Л. Голота).

Завдяки своїй емоційній виразності епітети **червоний, чорний, блакитний, жовтий**, мають значні художні можливості виступати не тільки в ролі самостійного художнього значення, а й як складова частина метафор, порівнянь, антропоморфічних конструкцій.

Ментальна лексика вживається у будь-якому стилі сучасної української мови. З погляду термінологів, прикметники на позначення кольорів (йдеться про сім основних кольорів спектра) мають чимало позитивних характеристик, а саме: однозначність, конкретність семантики слова і водночас поліфонічність у складі словосполучень; прозору внутрішню форму; звичність, стандартність переносних значень, за якими стоїть давня традиція, тобто нульова метафора; простоту структури: одна коренева морфема і незначна кількість службових, тобто відсутність ампліфікації конотацій; універсальність семантики: моментальне ототожнення змісту (не потребують пригадування, домислювання, як, скажімо, одиниці довжини, ваги і т. ін.); об'єктивність змісту, зоровий контроль мовця (на відміну від відтінків кольорів, що містять і суб'єктивні конотації) тощо.

Таким чином, саме основні кольори і матеріалізують уявлення про вічні категорії. Магічний сенс первинних кольорів у мистецтві слова дозволяє поглибити перцепцію читачем тексту як цілісного явища, оскільки у того, хто сприймає, будуть задіяні і підсвідомі процеси. І тоді на грані прапам'яті письменників постануть віковічні образи, обарвлені у червоний, чорний, жовтий і синій, і примусять пережити і відчутти всю магічну силу любові – любові до коханого, любові до життя, любові до Батьківщини.

Ментальна колористична лексика – одна з найяскравіших частин національного словника. Саме вона робить неповторною певну мову, а культуру народу – самобутньою, індивідуальним – авторський стиль, універсальною – мовну картину світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автандилов Г. Г. (1962). Краткая шкала цветов. Москва, 23 с.
2. Науменко Н. (2005). Райдуга звуків і почуттів: Порівняльне дослідження звуко-кольорової образності поезії А. Рембо і Б.-І. Антонича. *Дивослово*, №3, с.49–50
3. Полозова И. В. (2003). Метафора как средство философского и научного познания : автореф. дисс. ... д. ф.н. спец. 09.00.0 – онтология и теория познания. Москва, 36 с.
4. Селіванова О. (2006). Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 716 с.
5. Шевченко С. (2009). Онтологічний вибір екзистенції в філософії М. Гайдеггера: "DAS SELBST" VERSUS "DAS MAN": http://vlp.com.ua/files/11_51.pdf.
6. Heidegger M. (1986). Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles. Anzeige der hermeneutischen Situation. Hrsg. v. Hans-Ulrich Lessing. *Dilthey-Jahrbuch* 6, s. 235–274.
7. Heidegger M. Gesamtausgabe. I. Abteilung. Bd.5. Holzwege. Fr.a.M. (1977).

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови (2003). Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1440с.

УДК: 821.111.0'06.09

DOI:10.32626/2309-9771.2019-50-117-120

Тетяна Мітроусова

*Кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри
англійської мови Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка (Кам'янець-Подільський, Україна)*

e-mail: mitrousova.t@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8961-9381

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЬОРОПОЗНАЧЕНЬ У РОМАНІ ДЖУЛІАНА БАРНСА "АНГЛІЯ, АНГЛІЯ"

Стаття є аналізом індивідуально-авторських кольоропозначень сучасного англійського письменника-постмодерніста Джуліана Барнса в романі "Англія, Англія". Кольороназви в романі позначають не тільки палітру фарб, але й змальовують образи героїв, їхні стосунки, емоційний стан. Кольоропозначення розширюють, конкретизують семантику текстових одиниць роману, потрапляють у такі складні утворення як метафора, порівняння та ін. Своєрідність використання кольороназв у моделюванні реального світу в романі стає проявом письменницького бачення функціональних можливостей кольору, тим самим формуючи цілісне сприйняття художнього простору тексту. Виокремлюються групи слів, що передають значення кольору, світла. Це слова зі значенням "кольорова ознака" – чорний, червоний, білий і т.п.; слова і словосполучення зі значенням "ознака світла" – світлий, темний, ясний і т.п.; складні кольоропозначення, з формантами яскраво- світло-, темно, ніжно- ; словосполучення, вирази, які номінують явища і предмети оточуючого світу й одразу асоціюються в уявленні читача з тією чи іншою гамою кольорів. Активне використання лексики, яка знаходиться на периферії поля "кольоропозначення" – особливість роману "Англія, Англія".

Ключові слова: *кольоропозначення, семантика кольору, художній текст, ідиостиль.*

Mitrousova Tetiana. The peculiarities of colournames' functioning in the novel by Julian Barnes "England, England".

This article deals with individual colour names of contemporary English postmodernist writer Julian Barnes in the novel "England, England". Colour nomination is an important element in life of a mankind, which involves all its spheres, indicating the colourcentrism of human's perception. The colour names emphasize socially important information; react to the changes in life of a society. The colour names in the novel label not only palette, but